

DOI: 10.31548/hspedagog14(3).2023.99-107

УДК 316.6-053.2/5:355.11

**ПРОЄКТНИЙ ПІДХІД У СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ ДІТЕЙ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ****СОПІВНИК І. В.**, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри
соціальної роботи та реабілітації**Національний університет біоресурсів і природокористування України**E-mail: sopivnyk_i@nubip.edu.ua**БОНДАРЕНКО А. Г.**, здобувачка третього (освітньо-наукового) ступеня
вищої освіти**Національний університет біоресурсів і природокористування України**E-mail: anna.g.bondarenko@gmail.com

Анотація. У статті подано визначення сутності поняття «соціально-психологічний супровід дітей військовослужбовців» як комплекс заходів і підтримки, спрямованих на забезпечення психологічного та соціального благополуччя дітей, чії батьки залучені до військової служби або беруть участь у військових діях. Зазначено, що основними складовими соціально-психологічного супроводу дітей військовослужбовців є: психологічна підтримка – надання професійної психологічної допомоги дітям для управління стресом, тривогою та іншими емоційними викликами, пов'язаними з військовою службою батька чи матері; соціальну інтеграцію – допомога в інтеграції дітей в шкільному середовищі та громаді, забезпечення можливостей для участі в суспільних заходах; освіти та навчання – забезпечення доступу до якісної освіти, навіть у випадках постійних змін місця проживання через переїзди; медичний супровід – забезпечення медичної допомоги та психотерапевтичної підтримки для дітей та їхніх сімей; сприяння фізичному та психічному розвитку дітей через спеціальні програми та заходи; надання підтримки та консультування батькам щодо ефективних способів взаємодії з дітьми в умовах військової служби; створення умов для стабільності та безпеки в житті дітей військовослужбовців. Обґрунтовано, що проєктний підхід у соціально-психологічному супроводі дітей військовослужбовців доцільно розглядати як системний метод роботи, що спрямований на розвиток конкретних проєктів щодо покращення соціально-психологічного стану дітей. Вивчено вітчизняний досвід, який свідчить, що в Україні із 2022 року активно поширюється проєктний підхід у наданні соціально-психологічної допомоги сім'ям військовослужбовців, зокрема реалізується проєкт «Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців» Громадського руху «Жіноча Сила України»; волонтерський проєкт «Як ти, брате?»; планується реалізувати ряд проєктів профільних Міністерств і відомств у рамках реалізації Всеукраїнської програми ментального здоров'я. Вивчення та узагальнення кращого зарубіжного досвіду соціально-психологічного супроводу дітей військовослужбовців свідчить, що найбільш ефективну роботу проводять у таких країнах як США, Велика Британія, Ізраїль. У США реалізується проєкт спеціально для соціально-психологічного супроводу сімей військових - Families OverComing Under Stress (Project FOCUS). Овітні проєкти для дітей військовослужбовців у США реалізує неприбуткова організація Military Child Education Coalition (MCEC). У Великій Британії існують організації, які реалізують проєкти щодо підтримки сімей військовослужбовців, включаючи психологічну та соціальну підтримку, наприклад Royal British Legion, SSAFA, Army Families Federation, RAF Families Federation, Naval Families Federation. В Ізраїлі діє система соціальних служб, яка надає психологічну та соціальну підтримку для дітей військовослужбовців та їхніх сімей, а консультаційні центри забезпечують послуги консультування, психотерапії та підтримки у важливих життєвих ситуаціях.

Ключові слова: діти військовослужбовців, соціально-психологічний супровід, проєктний підхід, проєкти для сімей військовослужбовців.

Актуальність (Introduction). В умовах війни одним із важливих напрямів соціально-педагогічної роботи є підтримка і супровід дітей військовослужбовців. Ця категорія є однією із найбільш вразливих, незахищених та знаходиться в перманентній зоні психічного травмування (діти військовослужбовців можуть зазнавати психологічного стресу та тривоги через відсутність батька/матері вдома, страх за їх безпеку, а також через можливість втрати), тому особливо потребує соціально-педагогічного та психологічного супроводу і підтримки. Одним із найбільш ефективних підходів до розв'язання означеної проблеми є проєктний підхід, який дає можливість залучати різноманітні ресурси (людські, кадрові, матеріальні, фінансові) та активізувати суб'єктів надання соціально-психологічних послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Аналіз останніх досліджень свідчить, що проблема застосування проєктного підходу в процесі соціально-психологічного супроводу дітей військовослужбовців не достатньо висвітлена у вітчизняній науковій літературі. В останні роки окремі аспекти соціально-психологічної роботи із військовослужбовцями і членами їх сімей висвітлені у працях: Грицик Л. А.; Циганенко Г. В.; Мушкевич М. І.; Паламарчук О. М.; Чухрій К. Л.; Волинець Л. С.; Андреєнкова В. Л.; Войцях Т. В.; Гриців І. П.; Мельничук В. О.; Сабліна Н. О.; Флярковська О. В.; Харківська Т. А.; Марухина І. В.; Кондратенко Л. О. та ін.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано такі методи як аналіз, синтез, вивчення досвіду, узагальнення.

Результати (Results). Під поняттям «соціально-психологічний супровід дітей військовослужбовців» розуміємо

комплекс заходів і підтримки, спрямованих на забезпечення психологічного та соціального благополуччя дітей, чиї батьки залучені до військової служби або беруть участь у військових діях.

Соціально-психологічний супровід дітей військовослужбовців включає в себе: психологічну підтримку – надання професійної психологічної допомоги дітям для управління стресом, тривогою та іншими емоційними викликами, пов'язаними з військовою службою батька чи матері; соціальну інтеграцію – допомога в інтеграції дітей в шкільному середовищі та громаді, забезпечення можливостей для участі в суспільних заходах; освіту та навчання – забезпечення доступу до якісної освіти, навіть у випадках постійних змін місця проживання через переїзди; медичний супровід – забезпечення медичної допомоги та психотерапевтичної підтримки для дітей та їхніх сімей; сприяння фізичному та психічному розвитку дітей через спеціальні програми та заходи; надання підтримки та консультування батькам щодо ефективних способів взаємодії з дітьми в умовах військової служби; створення умов для стабільності та безпеки в житті дітей військовослужбовців.

Проєктний підхід у соціально-психологічному супроводі дітей військовослужбовців розглядаємо як системний метод роботи, спрямований на розвиток конкретних проєктів, з метою поліпшення соціально-психологічного стану дітей. Даний підхід передбачає: визначення конкретних потреб дітей військовослужбовців; інтеграцію різних аспектів підтримки, зокрема психологічну, медичну і правову допомогу, освіта, спорт, дозвілля; залучення мережі стейкхолдерів, таких як соціальні працівники, психологи, вчителі, медичний персонал, юристи; залучення активу об'єднаних територіальних громад, з метою інфор-

мування, реалізації освітніх і дозвіллевих заходів, ініціювання та реалізації різноманітних ініціатив;

Аналіз вітчизняної практики свідчить, що застосування проєктного підходу у соціально-психологічній підтримці військовослужбовців і членів їх сімей набуває поширення. Так, у березні 2022 року громадською організацією «Громадський рух «Жіноча Сила України» створено проєкт «Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців»

(<https://www.pidtrymka.in.ua/team>). У рамках даного проєкту діють кілька програм, зокрема: 1) Телефонна лінія Служби психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців; 2) Група підтримки дружин та матерів; 3) Групи психологічної підтримки родичів військовослужбовців, із якими втрачено зв'язок.

Проєкт в основному сфокусований на підтримці членів сімей військовослужбовців, проте питання дітей потребують окремої уваги.

Заслуговує на увагу також волонтерський проєкт «Як ти, брате?», який покликаний навчити людей, як військових, так і цивільних, надавати психологічну допомогу одне одному під час війни (<https://yakty.com.ua/#about>). У рамках даного проєкту підготовлено і надано можливість усім бажаючим, у вільному доступі, ознайомитися із матеріалами посібника «Як ти, сонечко? Як розмовляти з дітьми під час війни» (<https://yakty.com.ua/sonechko>).

У рамках ініціатив Олени Зеленської щодо Всеукраїнської програми ментального здоров'я Міністерствами запропоновано ряд цікавих проєктів (див. Табл. 1)

Таблиця 1.

Пропоновані проєкти Міністерств щодо ментального здоров'я українців

№	Міністерство/ Назва проєкту	Суть проєкту
1	Проєкт Міністерства охорони здоров'я «Охорона психічного здоров'я у структурі медичної допомоги»	Охоплюючи всі без винятку верстви населення, він допоможе наблизити послугу з психічного здоров'я на первинній та вторинній ланках медицини через сімейного лікаря. У разі необхідності лікар «первинки» скерує до вузького фахівця
2	Міністерство соціальної політики пропонує проєкт «Створення центрів життєстійкості в Україні»	Спрямований на психосоціальну підтримку жителів громад, фахівців першої лінії контакту, волонтерів
3	Міністерство у справах ветеранів «Перехід від військової служби до цивільного життя (в частині психологічної допомоги)»	Передбачає цифрове рішення (створення мобільного застосунку) для підтримки захисників і захисниць, їхніх сімей під час повернення до мирного життя.
4	Міністерство оборони «Створення системи психологічного відновлення особового складу Збройних Сил України RECOVERY»	Спрямований на психологічне відновлення військовослужбовців і членів їхніх сімей, звільнених із полону, зокрема, шляхом створення спеціалізованих центрів
5	Міністерство освіти і науки «Психосоціальна підтримка та психологічна допомога на всіх рівнях освіти»	Передбачає впровадження навичок психологічної стійкості на всіх рівнях освіти – від дошкільної до вищої, а також трансформацію психологічної служби в системі освіти

6	Міністерство молоді та спорту «Молодіжні центри та активні парки – частина екосистеми психічного здоров'я»	надання послуги з психологічної підтримки для дорослих, дітей та підлітків через платформу «СпівДія»
---	--	--

Цікавим у рамках нашого дослідження є зарубіжний досвід реалізації проєктного підходу щодо соціально-психологічної підтримки дітей військовослужбовців, зокрема у США.

Основними напрямками соціально-психологічного супроводу дітей військовослужбовців у США [66-96] є:

- Психологічна та емоційна підтримка – у США існують спеціалізовані програми для психологічної підтримки дітей військовослужбовців, включаючи консультації психологів та психотерапію для дітей, які переживають стрес, тривогу чи депресію.

- Освітні можливості – діти військовослужбовців мають доступ до освітніх програм, які спеціально розроблені для їхніх потреб. Це може включати в себе підтримку в навчанні при переїздах та ресурси для навчання вдома.

- Групова підтримка – у громадах для військовослужбовців діти мають можливість зустрічатися та спілкуватися з іншими дітьми, які перебувають у схожій ситуації. Це може зменшити відчуття віддаленості та сприяти підтримці від однолітків.

- Масові заходи – разом із громадами, школами та неприбутковими організаціями влаштовуються заходи для військових сімей, які сприяють їхній інтеграції в нове середовище та розвитку позитивних соціальних зв'язків.

- Подолання стресу через спорт та мистецтво: Програми спорту та мистецтва допомагають дітям військовослужбовців виражати свої почуття та подолати стрес через творчість та фізичну активність.

- Спеціалізовані школи – деякі штати в США мають спеціалізовані школи для дітей військовослужбовців, де педагоги розуміють особливості їх-

ньої ситуації та можуть надати відповідну підтримку та військову освіту. У Сполучених Штатах Америки існують спеціалізовані школи для дітей військовослужбовців, які спрямовані на надання освіти дітям, чиї батьки перебувають на військовій службі. Ці школи можуть забезпечувати певні переваги та підтримку для цих дітей. Наприклад школа Колумбійської військової академії (Columbian Military Academy), розташована у штаті Джорджія. Цей заклад надає освіту для дітей військовослужбовців та інших учнів. Вона відома своєю дисциплінованою навчальною програмою та військовою спрямованістю.

Варто зупинитися на окремих, найбільш значимих, проєктах для дітей військовослужбовців. Зокрема, це Families OverComing Under Stress (Project FOCUS). Це проєкт, який був розроблений спеціально для соціально-психологічного супроводу сімей військових у Сполучених Штатах Америки. Основними цілями проєкту FOCUS є: підтримка при адаптації, оскільки надається допомога в адаптації сімей військових до нових умов життя, які можуть виникнути через відсутність одного з батьків на службі; покращення спілкування – допомога у покращенні комунікації в сім'ї, сприяння покращенню розуміння та підтримки один одного; підтримка в стресових ситуаціях, надає інструменти та стратегії для подолання стресу, пов'язаного з військовою службою батьків; розвиток навичок управління стресом, прийняття рішень та підтримки здорової сімейної динаміки. Проєкт FOCUS у США спрямований на роботу із кожною родиною індивідуально, враховуючи їхні конкретні потреби та виклики.

Освітніми проєктами для дітей військових опікується Department of

Defense Education Activity (DoDEA). Головна мета DoDEA – це забезпечити дітям військовослужбовців якісну та стабільну освіту незалежно від того, де вони розташовані у період військової служби батьків.

У контексті нашого дослідження цікавими є також проєкти для дітей військовослужбовців, які реалізує неприбуткова організація Military Child Education Coalition (MCEC, заснована в Харкер-Хайтс, штат Техас, в 1998 році), що спеціалізується на підтримці освіти для дітей військовослужбовців. MCEC працює з сім'ями військових, освітніми закладами та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення найкращої можливої освіти для дітей військовослужбовців. Основні завдання та ініціативи MCEC включають підтримку дітей військовослужбовців, які часто змушені переїжджати через службу батьків. Вони надають ресурси та поради для полегшення процесу адаптації до нового навчального середовища. MCEC пропонує навчальні програми для вчителів та освітніх працівників щодо специфічних потреб дітей військовослужбовців, що допомагає створити сприятливе середовище для навчання. Організація сприяє розвитку лідерських якостей серед дітей військовослужбовців, надаючи їм можливості для участі в різноманітних програмах та заходах. MCEC надає різноманітні послуги та ресурси для сімей військових, включаючи консультації, навчальні матеріали та підтримку в складних життєвих ситуаціях. MCEC відіграє важливу роль у покращенні освітнього досвіду для дітей військовослужбовців, сприяючи їхньому успіху в навчанні та адаптації до змін у середовищі навчання.

На сайті організації (<https://www.militarychild.org/>) пропонуються контент як для дітей військових, так і для батьків, і фахівців. Набір інструментів MCEC для забезпечення благополуччя дітей військових містить науково-обґрунтований контент, призначений для розвитку емоційного інтелекту (EI), уважності та загального благополуччя дітей військовослужбовців.

Він також спрямований на підтримку дітей із сімей військовослужбовців, які живуть із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), черепно-мозковою травмою (ЧМТ) та іншими травмами. Додаткові теми включають запобігання самогубствам та підвищення обізнаності, різноманітність, рівність, інклюзивність, соціальну справедливість. Набір інструментів MCEC для забезпечення благополуччя дітей в армії включає 13 інтерактивних документів на згадані теми, які містять кілька ресурсів, призначених для батьків, фахівців та шкіл.

Соціально-психологічний супровід дітей військовослужбовців у Великій Британії здійснюється через різні організації та агентства. У Великій Британії існують організації, які спеціалізуються на наданні підтримки для сімей військовослужбовців, включаючи психологічну та соціальну підтримку, наприклад Royal British Legion (Королівський британський легіон), SSAFA (Служба підтримки британських військових), Army Families Federation (Федерація сімей Армії), RAF Families Federation (Федерація сімей Королівських повітряних сил), Naval Families Federation (Федерація сімей Королівських військово-морських сил). Ці організації працюють з дітьми та їхніми батьками, надаючи консультативні послуги та ресурси для подолання стресу та адаптації до нових умов. Школи в Великій Британії мають шкільних психологів або консультантів, які надають психологічну підтримку для дітей, які переживають стрес через військову службу батьків. Існують організації та програми, спрямовані спеціально на дітей військовослужбовців. Ці програми включають в себе групові сесії для дітей та підлітків, психотерапію, тренінги для управління стресом та психологічні поради. Військові організації, такі як Royal Armed Forces надають підтримку та ресурси для дітей військовослужбовців та

їхніх сімей. Існують також навчальні програми, спрямовані на підтримку дітей військовослужбовців.

В Ізраїлі діє система соціальних служб, яка надає психологічну та соціальну підтримку для дітей військовослужбовців та їхніх сімей. Консультативні центри забезпечують послуги консультування, психотерапії та підтримки у важливих життєвих ситуаціях. Багато шкіл в Ізраїлі мають шкільних психологів, які надають психологічну підтримку та консультування для дітей військовослужбовців, через індивідуальні консультації, групові сесії та підтримку у навчанні. Військові організації надають підтримку для сімей військовослужбовців, включаючи допомогу в адаптації до військового життя та підтримку дітей. Різноманітні громадські організації займаються психологічною підтримкою та надають різні програми для дітей військовослужбовців та їхніх сімей.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, поняття "соціально-психологічний супровід дітей військовослужбовців" розглядаємо як комплекс заходів і підтримки, спрямованих на забезпечення психологічного та соціального благополуччя дітей, чиї батьки залучені до військової служби або беруть участь у військових діях. Основними складовими соціально-психологічного супроводу дітей військовослужбовців є: психологічна підтримка – надання професійної психологічної допомоги дітям для управління стресом, тривогою та іншими емоційними викликами, пов'язаними з військовою службою батька чи матері; соціальну інтеграцію – допомога в інтеграції дітей в шкільному середовищі та громаді, забезпечення можливостей для участі в суспільних заходах; освіту та навчання – забезпечення доступу до якісної освіти, навіть у випадках постійних змін місця проживання через переїзди; медичний супровід – забезпечення медичної допомоги та психотерапевтичної підтримки для дітей та їхніх сімей; сприяння фізичному та психічному розвитку дітей через спеціальні

програми та заходи; надання підтримки та консультування батькам щодо ефективних способів взаємодії з дітьми в умовах військової служби; створення умов для стабільності та безпеки в житті дітей військовослужбовців. Соціально-психологічний супровід дітей військовослужбовців важливий для забезпечення їхнього нормального фізичного, психічного та соціального розвитку, незважаючи на виклики та стреси, пов'язані з військовою службою їхніх батьків.

Обґрунтовано, що проєктний підхід у соціально-психологічному супроводі дітей військовослужбовців доцільно розглядати як системний метод роботи, що спрямований на розвиток конкретних проєктів щодо покращення соціально-психологічного стану дітей.

Узагальнення вітчизняного досвіду свідчить, що в Україні із 2022 року активно поширюється проєктний підхід у наданні соціально-психологічної допомоги сім'ям військовослужбовців (наприклад, проєкт «Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців» Громадського руху «Жіноча Сила України»; волонтерський проєкт «Як ти, брате?»; запропоновані проєкти профільних Міністерств і відомств у рамках реалізації Всеукраїнської програми ментального здоров'я).

Вивчення та узагальнення кращого зарубіжного досвіду соціально-психологічного супроводу дітей військовослужбовців свідчить, що найбільш ефективну роботу проводять у таких країнах як США, Велика Британія, Ізраїль. У США реалізується проєкт спеціально для соціально-психологічного супроводу сімей військових - Families OverComing Under Stress (Project FOCUS). Овітні проєкти для дітей військовослужбовців у США реалізує неприбуткова організація Military Child Education Coalition (MCEC). У Великій Британії існують організації, які реалізують проєкти щодо підтримки сімей військовослужбовців, включаючи психологічну та соціальну підтримку, наприклад Royal British Legion, SSAFA, Army

Families Federation, RAF Families Federation, Naval Families Federation. В Ізраїлі діє система соціальних служб, яка надає психологічну та соціальну підтримку для дітей військовослужбовців та їхніх сімей, а консультаційні центри забезпечують послуги консультування, психотерапії та підтримки у важливих життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Грицик Л. А. Соціально-психологічний супровід дітей учасників АТО в умовах загальноосвітнього закладу. Методичний посібник Вінниця: ММК. 2016. 46 с.
2. Громадська організація «Громадський рух «Жіноча Сила України». Про нас. Громадська організація «Громадський рух «Жіноча Сила України». URL: <http://syla.in.ua/pro-nas/> (дата звернення: 14.09.2022).
3. Циганенко Г.В. Ми пережили: техніки відновлення для сімей, військових, цивільних та дітей: практичний посібник для внутрішньо переміщених осіб, демобілізованих та їхніх сімей. К.: ЛОГОС, 2016. 202 с.
4. Мушкевич М. І. Особливості групової психокорекційної роботи з дітьми учасників АТО: теорія та практика. Психологічна допомога учасникам бойових дій та членам їх сімей: кол. моногр. Луцьк: Вежа-Друк. 2015. С. 100-200.
5. Паламарчук О. М., Чухрій К. Л. До проблеми соціально-психологічної допомоги дітям учасників бойових дій в умовах антитерористичної операції. *Молодий вчений*. № 8 (48) 2017. С.171–175.
6. Перша психологічна допомога. Алгоритм дій: методичні рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciyi-persha-psiologichna-dopomoga-algoritm-dij> (дата звернення: 03.06.2023).
7. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 03.06.2023).

8. Волинець Л. С. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посібник для практиків соціальної сфери. К.: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.
9. Андрєєнкова В. Л., Войцях Т. В., Гриців І. П., Мельничук В. О., Сабліна Н. О., Флярковська О. В., Харківська Т. А. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу. Навчально-методичний посібник. К., 2023. 149 с.
10. Марухина І. В., Кондратенко Л. О. Регіональний психологічний проєкт «Завжди поруч»: кращі практики (з досвіду роботи). [у 2-х ч.]. Ч. 1 / Уклад.. Суми : НВВ КЗ СОІППО. 2023. С.64
11. Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців. URL: <https://www.pidtrymka.in.ua/> (дата звернення: 14.07.2023).

References

1. Hrytsyk, L. A. (2016). *Sotsialno-psykholohichniy suprovod ditei uchastnykiv ATO v umovakh zahalnoosvitnoho zakladu* [Social and Psychological Support for Children of ATO Participants in the Context of General Educational Institutions]. *Metodychnyi posibnyk*. Vinnytsia: MMK.
2. Hromadska orhanizatsiia «Hromadskyi rukh 'Zhinocha Syl'a Ukrainy'». Pro nas [Public Organization Women's Power Ukraine. About Us]. Hromadska orhanizatsiia «Hromadskyi rukh Zhinocha Syl'a Ukrainy». URL: <http://syla.in.ua/pro-nas/> (data zvernennia: 14.09.2022).
3. Tsyhanenko, H. V. (2016). *My perezhlyly: tekhniky vidnovlennia dla simei, viiskovykh, tsyvilnykh ta ditei: praktychnyi posibnyk dla vnutrishno peremishchenykh osib, demobilizovanykh ta yikhnikh simei* [We Have Survived: Recovery Techniques for Families, Military Personnel, Civilians, and Children: A

Practical Guide for Internally Displaced Persons, Demobilized Individuals, and Their Families]. K.: LOHOS.

4. Mushkevych, M. I. (2015). Osoblyvosti hrupovoi psykhotekorektsiinoi roboty z ditmy uchasnykiv ATO: teoriia ta praktyka [Features of Group Psycho-Corrective Work with Children of ATO Participants: Theory and Practice. Psychological Assistance to Combatants and Their Family Members]. U M. V. Nazva monohrafii (s. 100–200). Lutsk: Vezha-Druk.

5. Palamarchuk, O. M., & Chukhrii, K. L. (2017). Do problemy sotsialno-psykholohichnoi dopomohy ditiam uchasnykiv boiovykh dii v umovakh antyterrorystychnoi operatsii [Addressing the Issue of Social-Psychological Assistance to Children of Combatants in the Context of Anti-Terrorist Operations]. Molodyi vchenyi, № 8 (48), 171–175.

6. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2013). Persha psykholohichna dopomoha. Alhorytm dii: metodychni rekomendatsii [First Psychological Aid. Action Algorithm: Guidelines]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodychni-rekomendatsii-persha-psykholohichna-dopomoga-alhorytm-dii> (data zvernennia: 03.06.2023).

7. Verkhovna Rada Ukrainy. (2011). Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei [About Social and Legal Protection of Military Personnel and Their Family Members. Law of Ukraine]. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (data zvernennia: 03.06.2023).

8. Volynets, L. S. (2015). Psykhosotsialna dopomoha vnutrishno peremishchenym ditiam, yikhnim batkam ta simiam z ditmy zi Skhodu Ukrainy: posibnyk dlia praktykiv sotsialnoi sfery [Psychosocial Assistance to Internally Displaced Children, Their Parents, and Families with Children from Eastern Ukraine: A Guide for Social Sphere Practitioners]. K.: TOV «Vydavnychy dim Kalyta».

9. Andrieienkova, V. L., Voitsiakh, T. V., Hrytsiv, I. P., Melnychuk, V. O., Sablina, N. O., Fliarkovska, O. V., & Kharkivska, T. A. (2023). Psykhosotsialna pidtrymka uchasnykiv osvithnoho protsesu [Psychosocial Support for Participants in the Educational Process]. Navchalno-metodychnyi posibnyk. K.

10. Marukhyna, I. V., & Kondratenko, L. O. (2023). Rehionalnyi psykholohichnyi proiekt «Zavzhdy poruch»: krashchi praktyky (z dosvidu roboty) [Regional Psychological Project 'Always Nearby': Best Practices (From Work Experience)]. [u 2-kh ch.]. Ch. 1 (Uklad.). Sumy: NVV KZ SOIPPO. S.64.

11. Sluzhba psykhosotsialnoi pidtrymky simei viiskovosluzhbovtziv [Psychosocial Support Service for Military Families]. URL: <https://www.pidtrymka.in.ua/> (data zvernennia: 14.07.2023).

APPROCCIO PROGETTUALE NEL SOSTEGNO SOCIALE E PSICOLOGICO DEI FIGLI DEI MILITARI

Sopivnyk I. V., Bondarenko A. H.

Abstract. The article defines the essence of the concept of "social and psychological support of children of military personnel" as a set of measures and support aimed at ensuring the psychological and social well-being of children whose parents are involved in military service or participate in military operations. It is noted that the main components of socio-psychological support for children of military personnel are: psychological support - providing professional psychological assistance to children to manage stress, anxiety and other emotional challenges related to the military service of their father or mother; social integration – assistance in the integration of children in the school environment and community, provision of opportunities for participation in social events; education and

training - ensuring access to quality education, even in cases of permanent changes of residence due to relocation; medical support – provision of medical assistance and psychotherapeutic support for children and their families; promotion of physical and mental development of children through special programs and activities; providing support and counseling to parents on effective ways of interacting with children in the conditions of military service; creation of conditions for stability and safety in the lives of children of military personnel. It is justified that the project approach in the socio-psychological support of children of military personnel should be considered as a systematic method of work aimed at the development of specific projects aimed at improving the socio-psychological condition of children. The domestic experience was studied, which shows that from 2022, the project approach in providing socio-psychological assistance to the families of military personnel is actively spreading in Ukraine, in particular, the project «Psychosocial support service for families of military personnel» of the Public Movement «Women's Power of Ukraine» is being implemented; volunteer project «How are you, brother?»; it is planned to implement a number of projects of relevant Ministries and departments within the framework of the implementation of the All-Ukrainian mental health program. The study and generalization of the best foreign experience of socio-psychological support for children of military personnel shows that the most effective work is carried out in such countries as the USA, Great Britain, and Israel. In the USA, a project is being implemented specifically for the socio-psychological support of military families - Families OverComing Under Stress (Project FOCUS). The non-profit organization Military Child Education Coalition (MCEC) implements ongoing projects for children of military personnel in the USA. In the UK there are organizations that implement projects to support military families, including psychological and social support, such as the Royal British Legion, SSAFA, Army Families Federation, RAF Families Federation, Naval Families Federation. Israel has a system of social services that provides psychological and social support for children of military personnel and their families, and counseling centers provide counseling, psychotherapy, and support services in important life situations.

Keywords: children of servicemen, socio-psychological support, project approach, projects for families of servicemen.